

KONFERENCIA-ANYAGOK

A zoopedagógia jelentősége Nemzetközi tudományos szimpózium,
Palics, 2007. május 11.

Az állatkerti oktató-nevelő munka és a tanítójelöltek

Madár Anikó, Tóth Bagi Anita, Bognár Boglárka egyetemi hallgatók
Témavezető: dr. Czékus Géza

Bevezető

A természetről a természetben lehet a legeredményesebben ismereteket szerezni. Ez indokolja a tantervi programokban is szereplő elvárást, hogy a tanító a tanulókkal minél több időt töltsön a szabadban.

Az iskolák és óvodák több intézménytől kapnak segítséget a tantermen kívüli tevékenységekhez. Közöttük az egyik legnépszerűbb az állatkert.

Az állatkert rendeltetése többcélú. Az állatkert vadon élő állatokat állít ki, amelyek hatalmas vonzerővel rendelkeznek. Se fényképek, se filmek, videók, könyvek vagy enciklopédiák nem helyettesíthetik az élő állatok fizikai közelségét. Éppen ezért az állatgyűjtemény képezi az állatkert legnagyobb értékét, amely rendkívül jó nevelési lehetőségeket biztosít.

A zoopedagógiáról

A zoopedagógia az a pedagógiai diszciplína, amely az állatkert nyújtotta oktatói-nevelői lehetőségeket tanulmányozza. Sajnos a tanító- és tanárképzés legelhanyagoltabb területe. Jelentősége viszont napról napra nő, mert a környezeti nevelés mind nagyobb teret kellene, hogy kapjon a mindennapi tanításban.

Az állatkerti környezetben történő nevelés az állatok és életközösségek közvetlen tanulmányozhatóságára épít. Egyben pszicho- és normálterápiás irányzat is, amely az emberek és az állatok gyógyító hatású kapcsolatán alapul. Az élő állatok és életközösségek, amelyek a látogatók tömegeit az állatkertekbe, illetve vadasparkokba, akváriumokba és egyéb hasonló bemutatóhelyre vonzzák, egyben az állatkerti nevelés alapjával is szolgálnak.

Félreértés, hogy az oktatásnak elsősorban a gyerekekhez kell szólnia. Az állatkerti nevelőmunka egyaránt vonatkozik gyerekekre, felnőttekre, családokra – és iskolai csoportokra.

Az állatkerti oktatás tárgya főként a biológia és egyéb (például ökológia, evolúció, természetvédelem) tudományos ismeretek. Az állatkerti oktatási programokban bemutatatható, hogy a természetes élőhelyek és ökoszisztémák kényes egyensúlyát hogyan változtathatják meg az emberi beavatkozások, hogy az emberi társadalom megváltozott fogyasztási szokásai és életvitele milyen hatással van a fajok és a biológiai rendszerek fennmaradására. Az állatkertek természetmegőrző tevékenysége, vissza- és újraterelítési programjai kitűnő lehetőségek a környezeti neveléshez.

Miért ilyen népszerű az állatkert?

Az állatkertbe sokféle ember jár. Van köztük gyermek, fiatal, középkorú vagy éppen idősebb férfi és nő, egyedülálló és családos. A látogatók nagy többsége családi vagy baráti csoportokban érkezik, vagy éppen óvodások, iskolások.

Vajon miért ilyen népszerű az állatkert? Mi vonzza a fiatalokat, öregeket, az állatokat kedvelőket és az irántuk közömböseket is? Felmérésekből tudjuk, hogy a deviáns fiatalok és a rabok is szeretik az állatkerti látogatásokat.

Mi is elvégeztünk egy felmérést az állatkert-látogatási szokásokról. A kérdőíveket két csoportnak készítettük el.

Az egyik csoportot olyan városi (szabadkai) iskolák tanulói képezték, akikről feltételeztük, hogy rendszeresen járnak állatkertbe, a másik csoportba pedig a vidéki iskolák tanulói tartoztak, akik feltételezésünk szerint ritkábban jutnak el állatkertbe.

Felmérésünkkel szeretnénk volna kideríteni, hogy a két csoport állatkerttel kapcsolatos szokásai és ismeretei között vannak-e lényeges különbségek. A vidéki gyerekek milyen gyakran járnak állatkertbe és kivel? Ezenkívül kíváncsiak voltunk arra is, hogy a gyerekek miért szeretik az állatkertet, miért szeretnek oda járni?

1. kép: A palicsi állatkert bejárata

Kérdőív
(Majsai Úti Általános Iskola)

1. Szerinted milyen gyakran jártok állatkertbe? Karikázd be!
  - a.) sűrűn
  - b.) ritkán
  - c.) nekem pont megfelel

2. Szeretnél-e gyakrabban menni? Karikázd be!
  - a.) igen
  - b.) nem

3. Kivel beszéled meg az állatkerti élményeidet? Több választ is bekarikázhatsz!
  - a.) osztálytársaimmal
  - b.) szüleimmal
  - c.) tanító nénivel
  - d.) senkivel

4. Nevezd meg öt fát, amit az állatkertből ismersz!

---

5. Melyik tantárggyal kapcsolnád össze az állatkerti látogatásokat? Több választ is bekarikázhatsz!
  - a.) Természetismeret (Környezetünk)
  - b.) Testnevelés
  - c.) Rajz
  - d.) más: _____

6. Szeretsz-e állatkertbe járni? Miért? Írd a vonalra!

Kérdőív
(Oron, Martonos, Magyarkanizsa)

1. Mikor voltál utoljára állatkertben? Karikázd be!
  - a.) ebben az évben
  - b.) tavaly
  - c.) régebben

2. Kivel voltál? Karikázd be!
- a.) szüleimmal
  - b.) osztálytársaimmal
  - c.) valaki mással: _____
3. Szeretnél-e gyakrabban kirándulni az állatkertbe? Miért? Írd a vonalra!

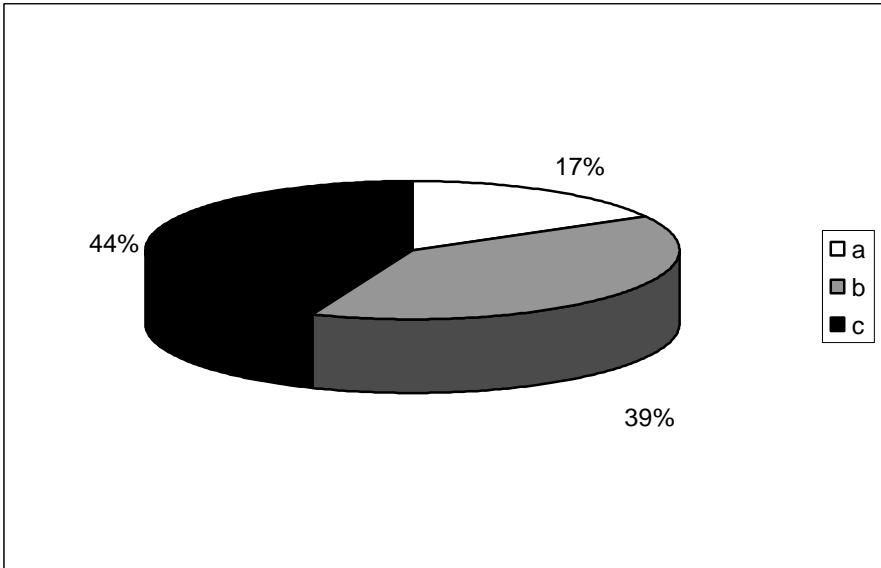
4. Kivel osztod meg állatkerti élményeidet? Több választ is bekarikázhatsz!
- a.) barátaimmal
  - b.) szüleimmal
  - c.) tanító nénivel
5. Nevezd meg öt növényt és öt állatot, amit az állatkertből ismersz!

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

Feltételeztük, hogy a két csoport eredményei között lényeges különbségek lesznek. Az adatokat számítógépes feldolgozásnak vetettük alá, és a vizsgálat végére hipotézisünk beigazolódott, amint ezt a diagramok is mutatják.

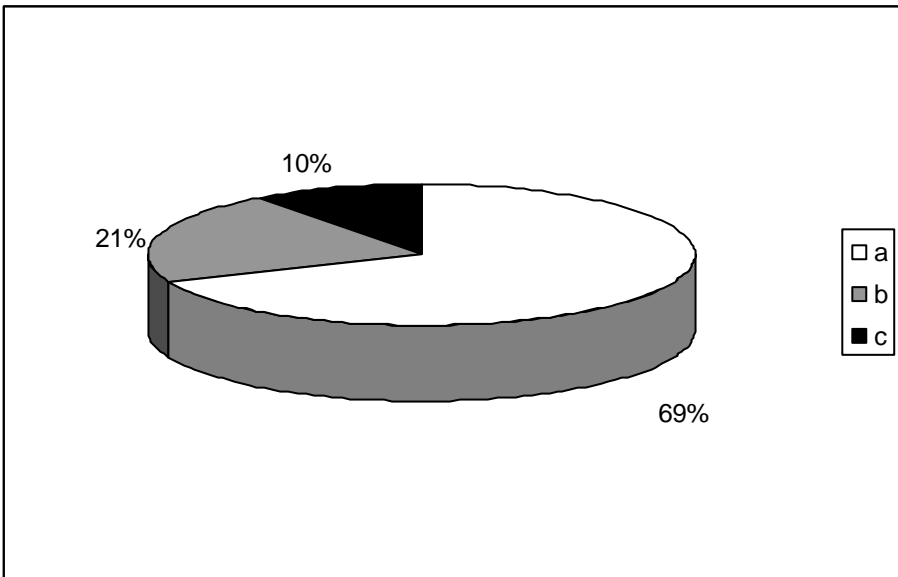
Vidéki iskola

1. Mikor voltál utoljára az állatkertben?
- a) ebben az évben
  - b) tavaly
  - c) régebben

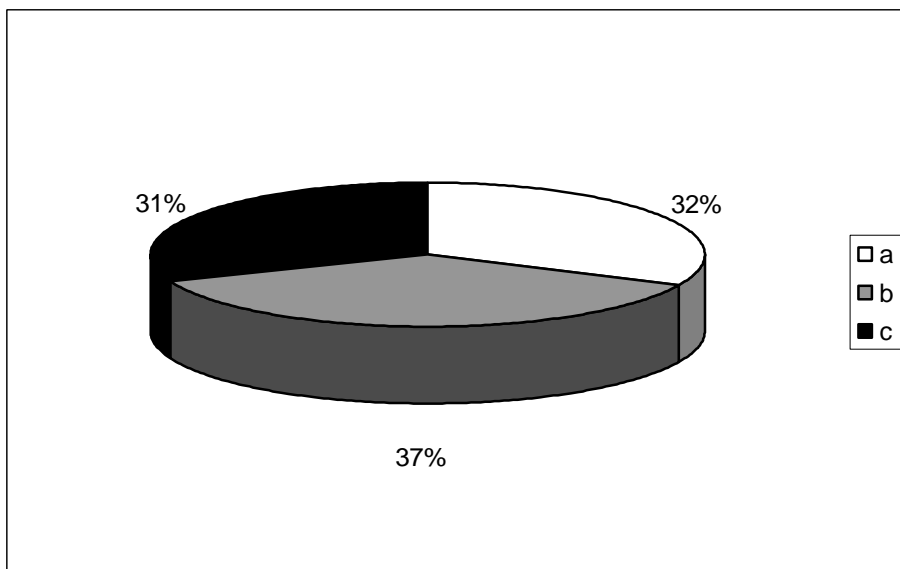
2. Kivel voltál?

- a) szüleimmel
- b) osztálytársaimmal
- c) valaki mással

3. Kivel osztod meg az állatkerti élményeidet?

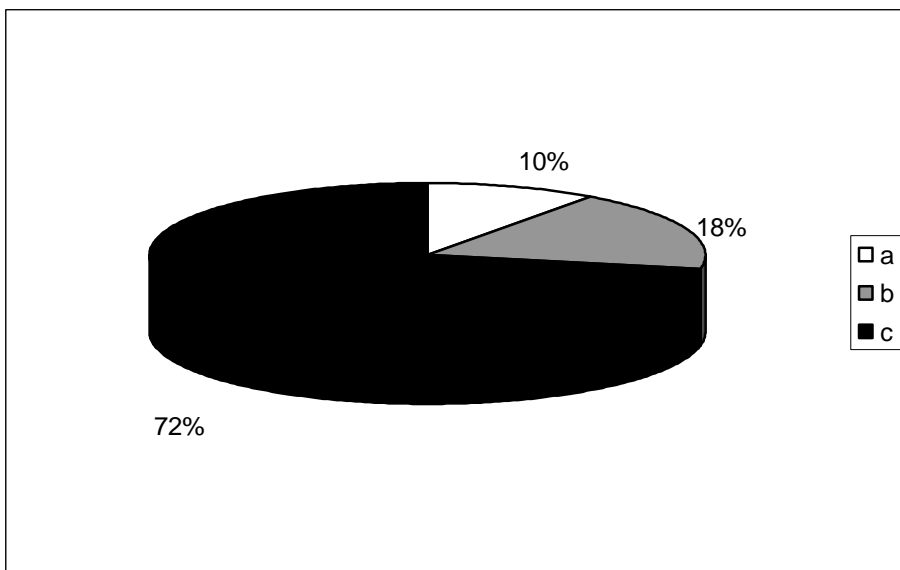
- a) barátaimmal
- b) szüleimmal
- c) tanító nénivel

Városi iskola

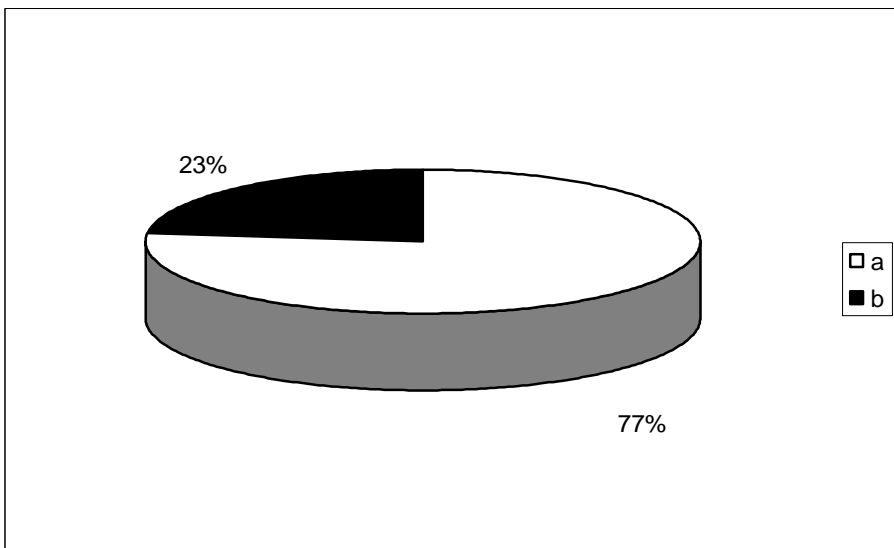
1. Szerinted milyen gyakran jártok az állatkertbe?

- a) sűrűn
- b) ritkán
- c) nekem pont megfelel

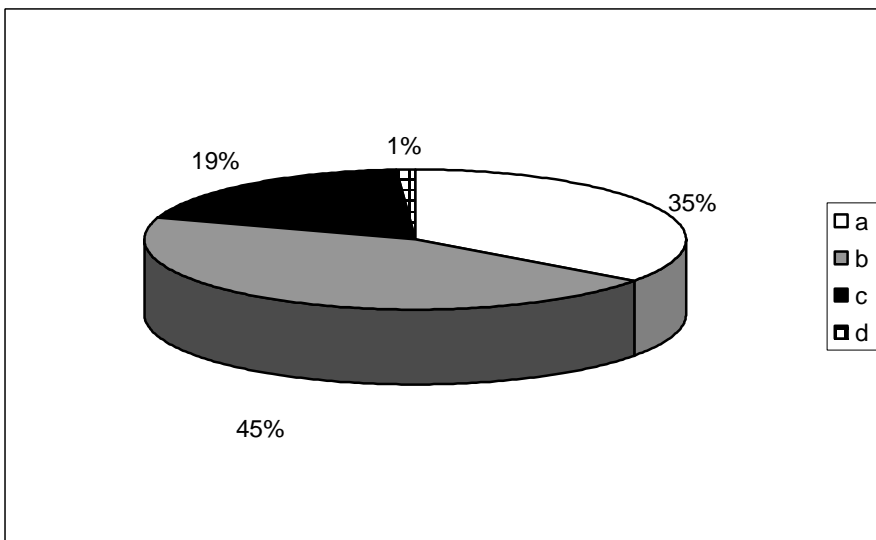
2. Szeretnél-e gyakrabban járni?

- a) igen
- b) nem

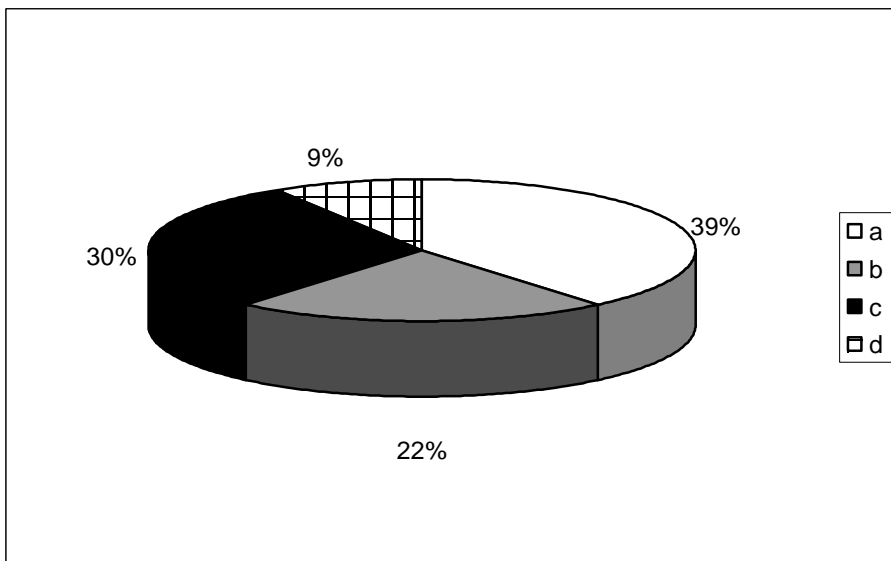
3. Kivel beszéled meg az állatkerti élményeidet?

- a) osztálytársaimmal
- b) szüleimmel
- c) tanító nénivel
- d) senkivel

4. Melyik tantárggyal kapcsolnád össze az állatkerti látogatásokat?

- a) Természet és társadalom
- b) Testnevelés
- c) Rajz
- d) más

Oktatás és nevelés az állatkertben

Az állatkerti nevelést *informális*, tehát nem szervezett keretek között zajló és *formális*: szervezett keretek között zajló munkára oszthatjuk.

Informális: a nevelés összeegyeztethető a kikapcsolódással. Az informális nevelés célpontja a teljes állatkerti közönség.

A szabadidő eltöltésének számos módja közül tömegek választják az állatkerti látogatást. Ők az élő állatokra kíváncsiak, róluk szeretnének többet megtudni. Az állatkertet látogató emberek fogékonyak az állatkerttről szóló információk iránt, ami egyben azt is jelenti, hogy fogékonyak a nevelésre. Szabad akaratukból szabadidejüket áldozzák fel, hogy művelődhessenek.

Formális: kiválasztott csoportok intenzív képzése. A formális állatkerti nevelés az oktatási intézmények tantervi keretein belül az állatkertben vagy vele együttműködve zajlik. Az állatkertet rendszeresen látogató osztályok tervszerű kirándulásokon és konkrét területekre koncentrált órákon vesznek részt.

A formális állatkerti munka előnyei:

- A csoportok kifejezetten tanulás céljából keresik fel az állatkertet.
- A diákok és a zoopedagógusok közvetlen kapcsolata intenzív és interaktív nevelést tesz lehetővé.

- Az állatkertre alapozott biológiai és a természet megőrzését célzó nevelés tantervbe iktatásával, a vadállatok élőhelyei és ökoszisztémáik jelentőségének hangsúlyozásával rámutathatunk a Föld élő rendszerének oszthatatlanságára.

A nevelés különböző szinteken végezhető az adott csoport életkorától, érdeklődési szintjétől, előtudásától stb. függően. Az alapszint az állatkerti nevelésben az élő állatok látványa.

A formális foglalkozások formái:

1. tanóra
2. szakkör, beszélgető vagy baráti kör: az effajta munka segít a tanulónak elsajátítani a kötelező és kiegészítő tananyaghoz fűződő bővebb ismereteket. Az érdektelenekeknél felkelti a kíváncsiságot, a tehetségeknél kielégíti a tudásvágyat.
3. egyéb rendezvények: televíziós szereplések, állatbemutatók, gyermeknap az állatkertben, madarak és fák napi műsor stb.
4. közvetett ismeretszerzés: publikálás iskolai, helyi sajtóban gyermek és felnőtt részről egyaránt, szórólapok, feliratok és egyéb írásos munkaeszközök létrehozása stb. A közös rendezvények a társas kapcsolatok átélésére, a modellképe értékének felismerésére és követésére rendkívül jó alkalom.

Az állatkertben kiállított állatok sokféle biológiai tartalom oktatására adnak lehetőséget. Leggyakoribbak az alaktani ismeretek, földrajzi elterjedés, a környezethez történő alaktani és élettani alkalmazkodás stb. Számos biológiai alapelv megértésében is segít az állatkerti oktatás: alkalmazkodás, szaporodási viselkedés, természetes egyensúly, biológiai sokféleség fogalmának kialakítása.

A zoopedagógia különlegesen fontos eleme a természet megőrzésére való nevelés. Ennek legalapvetőbb formája a közönség tájékoztatása a bemutatott állatok veszélyeztetettségi fokáról.

Az állatkerti munka főbb jellemzői:

- Az állatkertben folyó munka nem véletlenszerű. Az állatkerti aktivitásokat a tanítónak előre meg kell terveznie. Minden esetben megfelelő oktatási, nevelési, funkcionális céllal jelöli ki őket.
- Nagyon fontos a bemutatásra szánt állatfaj kiválasztása is, a kiválasztott állatnak a legjobban kell tükröznie a megfogalmazott oktatási célt.
- Megfigyelés szempontjából mintahelyszínt kell választani.
- Fel kell mérni a tanulók előtudását, fel kell készíteni a tanulókat és fokozni kell kíváncsiságukat.
- A tanulókat irányítani kell. Sokkal nagyobb pedagógiai értéke van annak, amit maguk fedeznek fel, mint annak, amit megmutatunk nekik.
- Az aktív tanulást szorgalmazzuk, a tanulók önálló munkájára kell helyezni a hangsúlyt.
- A fegyelem az állatkertben (tantermen kívüli helyszín lévén) sokkal lazább, mint a tanteremben, de a munkaléggkört meg kell teremteni.

- A munka során a tanulók önálló tevékenységeire (gyakorlati munka) kell fektetni a hangsúlyt. Az állatkerti körülmények lehetővé teszik a csoportos munka mellett a kis csoportokban, párban végzett, sőt az egyéni tevékenységet is. Így az egyén érdeklődése és képességei teljes mértékben kifejezésre juthatnak.
- A tanulók munkáját még a helyszínen értékelni kell.
- A tanítónak előre el kell készítenie az egyes csoportok, esetleg minden tanuló feladatát, feladatlapját, amelyet vagy a munka során vagy annak végétével kell kitölteni.

Néhány tanegység, amit az állatkertben dolgozhatunk fel

1) Az állatkerti botanikus kert cserjéi, fái

Feladatul adhatjuk a tanulóknak például azt, hogy rajzolják le a levelek szélét. A rajz segítségével azután különböző leveleket hasonlíthatnak össze. Tanulságos lehet egy-egy fa vagy bokor koronájának megrajzolása és összehasonlítása is. Érdekes lehet a színárnyalatok szemléltetése is (kéregszín, évszakok színei stb.).

2) Strucc, emu, gólya

Az órát kezdetül a madarokról tanult általános dolgok ismétlésével: közös tulajdonságaik (toll, csőr, két szárny, táplálkozás, szaporodás, fajaik, belőlük származó haszon).

Ezután, mivel három három madárról lesz szó az órán, három csoportra oszthatjuk a tanulókat. Mindhárom ketrecnél az adott csoport elmeséli a tudnivalókat társaiknak. A többiek kiegészítik a hallottakat. Összehasonlítjuk a hím és a nőstény egyedeket, a különböző fajok összehasonlítása is érdekes lehet. Megfigyeljük a hangjukat, tojásukat, viselkedésüket. Gyakorlati feladatként a gyerekek gyűjthetnek tollakat a strucc, az emu és a gólya ketrecénél, megfigyelés alapján lerajzoltathatjuk a madarakat. Összeállíthatunk feladatlapokat is.

3) Az elefánt

Az elefántot feldolgozó órát is kezdetül ismétléssel, az emlősökről tanultak ismétlésével. Ezután közvetlenül megfigyeltetjük a gyerekekkel az élő állatot. A palicsi Állatkertben lehetőség van arra, hogy a tanulók megetessék az elefántot. Ez maradandó élmény lehet a számunkra.

Ezután következik a legfontosabb tudnivalók megbeszélése az elefántról: élőhelyek, külalakja, képességei, táplálkozása, szaporodása, életmódja, fajtái, veszélyeztetettsége.

Az állatkerti tanteremben különböző könyvekből és enciklopédiákból érdekességeket tudhatunk meg az elefántokról. Ezek kikeresése a tanulók önálló munkája.

Az elefánt több mesében és rajzfilmben is megjelenik, az óra végén ezek közül is olvashatunk, vagy megtekinthetünk egyet-egyet.

4) Nagymacskák (oroszlán, tigris, leopárd)

Ezt a tanítási egységet is fel tudjuk dolgozni csoportmunkában. A tanulókat annyi csoportra osztjuk, ahány nagymacskáról szeretnénk beszélni. A csoportoknak különböző megfigyelési pontokat és feladatokat adunk. Ezután önállóan dolgoznak.

Minden csoport megkeresi a saját állatát, és elvégzi a megfigyeléseket: élőhelye, kinézete, táplálkozása, viselkedése stb. A munka befejeztével minden csoport beszámol a többieknek, bemutatja az állatot.

Itt is készíthetünk feladatlapot. Felhívjuk a tanulók figyelmét arra, hogy több szólásban és közmondásban, mesében is előfordulnak ezek az állatok, leggyakrabban az oroszlán. Feladat lehet ezek megkeresése. Az óra végén pedig olvashatunk mesét.

5) Teve

Találós kérdéssel kezdetük az órát: eléggé iszákos állat, akár egy félkádnyi vizet is képes egyszerre meginni. Ha valaki rosszul tartja magát, könnyen hasonló lesz hozzá. Járása hullámzó, a sivatag hajójának is nevezik.

Első dolgunk természetesen az élő állat megtekintése és megfigyelése lesz.

A teve élőhelyével kapcsolatban először is tisztáznunk kell a sivatag fogalmát. Feladatként rajzkiegészítést adhatunk, szöveg alapján be kell rajzolni, hány púpja lehet a tevéknek. Mire szolgál a púp? Ha a tájékoztató táblán nincs feltüntetve, akkor a tanulók önállóan vagy csoportban nézzenek utána.

6) Háziállatok

A tanulók már első osztályban megismerkednek a háziállat fogalmával, de – főleg a városi gyerekek esetében – egyáltalán nem biztos, hogy a gyakorlatban is találkoztak már velük. Ezért erre is jó lehetőség nyílik az állatkertben, ahol vannak tyúkok, kacsák, libák, szamarak, lovak, szarvasmarhák, disznók, birkák stb.

Ezeket az állatokat megfigyeljük, csoportosítjuk, megnevezzük az egyes csoportokat, felsoroljuk a közöttük tapasztalható különbségeket és hasonlóságokat. Külön kitérhetünk a lábakra, mivel a baromfik és a patások lába egészen eltérő. Rajzos formában ellenőrizhetjük megfigyeléseink sikerességét.